

Citation:

W.J.M. van Eysinga, Levensbericht D. Anzilotti, in:
Jaarboek, 1950-1951, Amsterdam, pp. 175-180

HERDENKING

VAN

DIONISIO ANZILOTTI

(20 Februari 1869—23 Augustus 1950)

Dionisio Anzilotti werd 20 Februari 1869 geboren te Pescia in Lucca. Hij studeerde te Pisa en werd advocaat te Florence. Aldaar doceerde hij aan het Instituut voor Sociale Wetenschappen, en werd achtereenvolgens hoogleeraar in het internationale recht te Palermo, Bologna en in 1911 te Rome. In 1906 had hij met *Ricci-Busatti* het italiaansche tijdschrift voor internationaal recht opgericht, de *Rivista di Diritto internazionale*. Met de praktijk van het internationale recht kwam hij in aanraking als lid van den Raad voor diplomatiek contentieux, als raadsman der regeering bij eenige belangrijke zaken voor het Permanente Hof van Arbitrage, als lid der commissie voor internationaal privaatrecht. In 1919 verbonden aan de italiaansche delegatie ter Vredesconferentie, werd hij in het volgend jaar Adjunct Secretaris-Generaal van den Volkenbond. Als zoodanig wachtte hem de taak, de oprichting van het Bondsgerechtshof, het Permanente Hof van internationale Justitie, voor te bereiden. Dit heeft hij kunnen doen met de hulp van den jongen Zweedschen diplomaat *Hammar skjöld*, den zoon van den man, aan wien het te danken is, dat *Huizinga* uit de gevangenschap bevrijd werd. De twee mannen vormden ook het secretariaat van de juristencommissie, die in hetzelfde jaar 1920 het ontwerp van het Hofstatuut opstelde. Zij zouden elkaar terugvinden in het Hof, waarin *Anzilotti* rechter en *Hammar skjöld* griffier werd. Van 1928—1930 was *Anzilotti* president van het Hof. Als rechter in laatstgenoemd jaar herkozen bleef hij actief rechter tot begin 1940 en formeel totdat in begin 1946 het Hof door het nieuwe van de Vereenigde Naties werd vervangen. In 1936 werd *Anzilotti*

buitenlandsch lid onzer Akademie. De laatste tien jaren leefde hij teruggetrokken in zijne geboorteplaats op zijne geliefde villa il Castellaccio, waar hij 23 Augustus jl. overleed.

Vrucht van *Anzilotti's* doceerend hoogleeraarschap is geweest zijn college over het internationale recht, Corso di diritto internazionale, ad uso degli studenti dell' Università di Roma. De drie deelen daarvan kwamen het eerst uit in 1915; de derde, aangevulde uitgave van het in verschillende talen overgebrachte werk is van 1928.

In dit boek toont *Anzilotti* zich overtuigd aanhanger van hetgeen ik zou willen noemen de theorie van het internationale recht van het duitsche Keizerrijk van 1871. Deze theorie, die ook in ons land haren invloed gehad heeft, is als probleem gaan stellen de verhouding tusschen het nationale en het internationale recht. Zij heeft wortel gevat door de behandeling van de duitsche tractaten in *Labands* „Staatsrecht des Deutschen Reiches” (1876). In de internationale literatuur heeft zij haren meest bekenden verkondiger gevonden in *Triepel*, wiens „Völkerrecht und Landesrecht” (1899) dan ook als punt van uitgang dient voor *Anzilotti's* uiteenzettingen over het vraagstuk van de verhouding tusschen het internationale en het nationale recht. Volgens *Anzilotti's* dogmatiek vormen zij twee volmaakt gescheiden rechtsgebieden, waartusschen strijd zelfs niet kan bestaan. Slechts staten zijn subject van internationaal recht. Wat deze staten bij tractaat afspreken, kan binnen elk hunner alleen als recht gelden, als het door hen landsrechtelijk is gerecipieerd. Menschen zijn dan ook geene subjecten van internationaal recht. Men kan bewondering koesteren voor de virtuositeit, waarmede *Anzilotti* het internationale recht, zooals het in feite een continu geheel vormt met het nationale, weet te passen in de aprioristische duitsche theorie van de twee volkomen gescheiden rechtsgebieden. En ook overigens doet het Corso di diritto internazionale, dat in zijnen bouw de systematiek van vele oudere boeken volgt, op elke bladzijde den meester voelen. Zonder dat ik er hier verder op in kan gaan zoude ik *Anzilotti's* boek willen karakteriseeren als den meesterlijken tegenhanger van *Vol-*

lenhovens geniale „Omtrek en inhoud van het internationale recht”.

Datgene waardoor *Anzilotti* zich eene plaats veroverd heeft onder de groote juristen is geweest zijn rechterschap in het Permanente Hof van internationale Justitie. Als er iemand het ideaal van den internationalen rechter benaderd heeft, dan is hij het wel geweest. Gedurende de eerste achttien jaren van het Hof heeft hij al zijn kunnen eraan gewijd om het Hof te doen worden een aan hooge eischen beantwoordend gerecht. Alle begin is moeilijk. En hier was dit wel zeer bijzonder het geval. Alles was nieuw. Een noodwendigerwijs zeer groot aantal rechters uit een even groot over de geheele aarde verspreid aantal landen en die moesten leeren als rechtbank samen te werken. Eene wel in het Statuut en in het door het Hof zelf gemaakte Reglement neergelegde procesorde, maar eene, waarmede men ook al weer moest leeren omgaan en die telkens verfijning door dien omgang bleek noodig te hebben. Staten als partijen, die wel bereid waren geweest de rechtsmacht van het Hof bij compromis of zelfs bij eenvoudige dagvaarding te aanvaarden, maar die als de procedure eenmaal was begonnen, dikwijls geneigd waren zich hunne souvereiniteit zeer bewust te zijn. Bij dit alles mag nooit vergeten worden, dat het Hof kon beschikken over eenen griffier, *Hammarskjöld*, die weliswaar de uitspraken niet maakte, doch die door zijne voortdurende aanrakingen met de Staten-partijen, door zijne voorbeeldige griffie, door ook zijne tegenwoordigheid in raadkamer, een eerste ambtenaar van het Hof was, wiens invloed te vergelijken was met dien van den eersten ambtenaar der Staten van Holland, den Landsadvocaat, den Raadpensionaris. Men doet geloof ik geenen der rechters, geenen der presidenten ook, onrecht, wanneer men zegt, dat geen hunner meer invloed ten goede heeft gehad dan *Anzilotti* en *Hammarskjöld*.

Het is niet mogelijk het zeer groote aandeel, dat *Anzilotti* gehad heeft in de rechtspraak van het Hof in vollen omvang met de stukken aan te wijzen. Van het stellen van vragen aan partijen plachten de rechters een spaarzaam gebruik te maken. De bespre-

kingen in raadkamer, waaruit de uitspraak van het Hof ontstond, waren geheim, de uitspraak in beginsel anoniem. Maar deze anonimiteit kon worden opgeheven door de bepaling in het Statuut, dat rechters, die het niet eens waren met de uitspraak of een gedeelte daarvan, hunne afwijkende meening bij de uitspraak konden voegen. Van dat recht heeft *Anzilotti*, vooral in zijne tweede negenjarige ambtsperiode, een veelvuldig gebruik gemaakt. Uit die opinions individuelles blijkt in welke richting hij gestuurd had en doordat zij soms teruggrepen op voorafgegane uitspraken, werpen zij dan ook licht op zijne toenmalige houding.

Wat treft in het documentair te achterhalen aandeel, dat *Anzilotti* in de rechtspraak van het Hof gehad heeft, is zijn streven om de procedure technisch zoo zuiver mogelijk en daarbij zoo rechtvaardig mogelijk te doen zijn. Hij ging zelfs zóó ver om de adviseerende functie, die het grondverdrag van den Volkenbond naast de rechtsprekende voor het Hof voorzien had, alleen toelaatbaar te achten, voor zoover het Hof bij machte was tot een advies te komen met inachtneming van de procedure, die gold voor de rechtsprekende functie. Telkens komt hij erop terug, dat wanneer aan die voorwaarde niet kan worden voldaan het geene plichtverzaking, maar plichtvervulling was het advies te weigeren. De onmogelijkheid, waarin het Hof zich achtte te bevinden om te adviseeren in het geschil tusschen Finland en Rusland over Oost-Carelië (1923), had dan ook *Anzilotti's* volle instemming. Rusland had toen geweigerd voor het Hof te verschijnen; het elementaire audi et alteram partem had dus niet kunnen worden toegepast.

Telkens wordt men getroffen door het meesterschap van *Anzilotti* in de kunst der tekstuitlegging, waarbij zijn begrip voor de realiteit der dingen elk formalisme uitsluit.¹⁾ Het zoo hoog mogelijk opvoeren der deugdelijkheid ook van de werkmethode binnenskamers, werd met groote zorg door *Anzilotti* bepleit in de rede,

¹⁾ Over *Anzilotti's* wijze van tekstuitlegging handelt bl. 129—132 van J. P. Fockema Andreaes „An important chapter from the history of legal interpretation”, Leyden, 1948 A. W. Sijthoff's Publishing Company.

waarin hij op 6 Februari 1928 zijn voorzitterschap aanvaard verklaarde.¹⁾

Maar het zijn niet alleen bevoegdheids- en procedurekwesties, hoe belangrijk deze ook zijn, die in *Anzilotti's* opinions individuelles met meesterhand behandeld worden, b.v. in het belgisch-bulgaarsche proces, waarin speelde de het eerst door *Vollenhoven* besproken vraag van samenloopende jurisdicties (1939). Ook de analyses van het fond van zoo menige zaak treffen door hare voorbeeldigheid. Zoo dadelijk in het eerste proces, dat tusschen de vier groote geallieerden en Duitschland over onzijdigheidsrecht (1923); in de advieszaak nopens de rechtmatigheid van de duitsch-oostenrijksche douane-unie (1931); in het groote deensch-noorsche geding over Oost-Groenland (1933); in het britsch-belgische proces nopens de handelsvaart op den Congo (1934).

Anzilotti is ook als rechter zijne keizerlijk-duitsche theorie van het internationale recht getrouw gebleven. Het advies van 1928 over de bevoegdheid van de dantzijsche rechterlijke macht in bepaalde zaken van in poolschen dienst overgegene spoorwegbeambten, advies, dat *Anzilotti's* volle instemming had,²⁾ gaat van die theorie uit, maar weet haar zóó toe te passen, dat het resultaat aanvaardbaar wordt.

Het zeer hooge gehalte van *Anzilotti's* opinions individuelles veroorlooft ertoe te besluiten, dat daar, waar hij niet tot de minderheid behoorde, zijne medewerking tot de uitspraak op hetzelfde hooge peil stond. Ik geloof mij niet schuldig te maken aan het schenden van het geheim der raadkamer, waarin ik het voorrecht heb gehad negen jaren met *Anzilotti* te mogen samenwerken, wan-

¹⁾ Publications de la Cour Permanente de Justice internationale. Série E — no. 4. Quatrième Rapport annuel, bl. 13 v.v.

²⁾ Vgl. hiervoor deel I der fransche vertaling, 1929, bl. 407. De passage over het advies van 3 Maart 1928 kon nog niet voorkomen in de derde italiaansche uitgave van 1928, welks voorrede van September 1927 dagteekent. Zooals *Anzilotti* in zijne voorrede van Januari 1929 van *Gidels* fransche vertaling zegt, heeft hij hier en daar de italiaansche uitgave in de vertaling aangevuld met in de laatste anderhalf jaar gebeurde zaken.

neer ik zeg, dat men er steeds weer getroffen werd door het gezonde — sound zeggen de Engelschen — van zijnen kijk op de dingen; van het volkomen beheerschen van de stof; ook van zijne diep door-dringende scherpe analyses, die nooit waren zooals die van het ontleedmes van sommige juristen, waarvan men tot het laatst niet weet, of zij uiteindelijk naar rechts dan wel naar links zullen om-buigen. Het luisteren naar *Anzilotti's* uiteenzettingen in raadkamer was een geestelijk genot. Uiterlijk zeer beweeglijk, het einde van een lang potlood tusschen duim en wijsvinger van de rechterhand, in-wendig volkomen beheerscht, wist hij zijn gehoor in allen eenvoud te boeien als geen ander, ook al overtuigde hij niet altijd. Wat er uit zijn pen op schrift kwam — altijd in het fransch, dat toch zijne moedertaal niet was — was van zeldzaam mooien bouw, van onovertroffen helderheid.

Wat hem ten slotte naast zijne volmaakte beheersching van zijne taak het ideaal van den internationalen rechter volledig deed be-naderen, was zijne onwankelbare eerlijkheid. Zijn door scherpe zelfkritiek geschraagd geweten was datgene, waardoor hij uitslui-tend zich liet leiden. Als dit geweten hem tēgen zijn eigen vaderland heette te stemmen, dan deed hij dat. En de schoonste lof is hem wel gegeven door den man, die hem zeer goed kende en die dikwijls door de eigen Regeering werd geraadpleegd: wanneer er eengeschil zou ontstaan tusschen die Regeering en de italiaansche, dan zou hij niet aarzelen te raden het geschil te onderwerpen aan den italiaan *Anzilotti*.

Anzilotti was een klein en tener man. Maar als rechter was hij, om met Jesaja ¹⁾ te spreken, een „eikeboom der gerechtigheid”.

W. J. M. VAN EYSINGA

---

¹⁾ Jesaja LXI vers 3.